

Türkiye'deki Vatandaşlık Eğitiminin Branş Öğretmenlerinin Bakış Açılıyla Değerlendirilmesi*

Evaluation of the Citizenship Education in Turkey from Branch Teachers' Points of View

Kübra GENÇ**

Hülya ÇELİK***

Öz. Bu araştırmanın amacı vatandaşlık eğitiminde önemli bir role sahip olan öğretmenlerin bakış açılarına göre Türkiye'deki vatandaşlık eğitimini değerlendirmektir. Araştırma nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim (fenomonoloji) desenine uygun olarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmada katılımcılar farklı branşlar dikkate alındığından amaçlı örnekleme yöntemlerinden maksimum çeşitlilik örnekleme ile, özellikle sosyal alanlardaki branş öğretmenlerinin tercih edilmesi açısından da ölçüt örnekleme ile belirlenmiştir. Araştırmanın çalışma grubu Sakarya ilinde özel bir okuldan farklı branşlardaki 10 öğretmenden oluşmaktadır. Araştırmacılar tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Ortaokul ve liselerde derse giren branş öğretmenleriyle 2017 Ocak ayında 250 dakikalık görüşme yapılmıştır. Söz konusu görüşmeler kayıt altına alınarak yazıya aktarılmıştır. Veriler betimsel analize tabi tutularak değerlendirilmiştir. Buna göre araştırmada öğretmenlerin mevcut vatandaşlık eğitimi ile kendi aldıkları vatandaşlık eğitimini içerik ve uygulama yönünden yetersiz buldukları ortaya çıkmıştır. Öğretmenler vatandaşlık eğitimindeki görevlerini kültürel ve ahlaki yönden rol model olmak şeklinde tanımlamışlardır. Vatandaşlık eğitimine okul dışında aile, çevre ve kamu kurumlarının katkı sağladıklarını belirtmişlerdir. Uygulama yetersizliğinin vatandaşlık eğitiminin en önemli sorunlarından biri olduğunu vurgulamışlardır.

Anahtar Kelimeler: Vatandaş, Vatandaşlık, Vatandaşlık eğitimi, Branş Öğretmenleri.

Abstract. The purpose of this research is to evaluate the citizenship education in Turkey according to the viewpoints of the teachers who have an important role in citizenship education. Qualitative research methodology is based on the content of the research in this research. The study method was arranged according to the pattern of phenomenology (phenomenology). Maximum diversity and criterion sampling methods are used for purposeful sampling methods. The maximum diversity method is used because different branch teachers are participating. On the other hand, criterion sampling was used because of the preference of the branch teachers belonging to the social areas in determining the participants. The sample of the research consists of teachers working in a private school in Sakarya province. A semi-structured interview form was applied to the participant composed of 10 teachers. These 10 participants in secondary school and high school made a total of 250 minutes of interviews on January 27, 2017. These interviews were recorded using the recorder and transferred to the Microsoft Word program. The data from interviews were subject to descriptive analysis. Teachers in the survey found that their current citizenship education and their own citizenship education were inadequate in terms of content and practice. Teachers have defined their role in citizenship education as a role model in the cultural and moral direction. They point out that family, environment and public institutions contribute to citizenship education outside the school. They emphasized that inadequate practice is one of the most important problems of citizenship education

Keywords: Citizen, citizenship, citizenship education, branch teachers.

* Bu çalışma 18-21 Mayıs 2017 tarihleri arasında Macaristan'da düzenlenen ERPA *International Congresses on Education* adlı kongrede sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

** Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, kubragenc54@gmail.com

*** Yrd. Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı, hcelik@sakarya.edu.tr

Toplumsal Mesaj.

Bu çalışmanın amacı öğrencilere verilen vatandaşlık eğitiminin yalnızca sosyal bilgilere ilişkin bir bilgi alanı olmadığını göstermektedir. Bu nedenle farklı branş öğretmenlerinin görüşlerine başvurulmuştur. Çalışmanın neticesinde elde edilen sonuçlar branş farkı gözetmeksizin tüm öğretmenlerin birer vatandaşlık eğitimcisi olarak kendilerini sorumlu hissettiklerini göstermiştir. Okulda sağlanacak demokratik ve özgür ortamlar öğrencilerin gelecekte vatandaşlık deneyimine ilişkiniz bırakacaktır.

Public Interest Statement.

The purpose of this study is to show that the citizenship education given to the students is not just information area of social studies. For this reason, the views of different branch teachers were used. The results of the study show that all teachers, regardless of their background feel themselves as citizenship educators. The democratic and free environments that will be provided to all groups in the school will leave traces of future citizenship experiences for students.

1. GİRİŞ

Eğitim, istenen davranışları kazandırmak için farklı yöntemleri ve boyutları kullanarak bireyi kuşatan bir süreçtir. Birey söz konusu süreç içerisinde kendisine hayati boyunca faydalanabileceği çok farklı nitelikler edinir. Toplum ve sistem içinde kazandığı bu özelliklerle hayatını sürdürerek sistemin bir parçası olur. Belirli bir yaşa kadar alınan formal eğitim, verilmek istenen eğitim kazanımlarının yanı sıra duyuşsal ve bilişsel kazanımların belirlenmesinde de aktif rol oynar. Birey tüm bu kazanımları, eğitim sistemi, öğretmenler, akranları ve ailesi çerçevesinde edinir.

Vatandaşlık kavramı genel olarak devlet-birey ilişkisini ifade etmektedir. Vatandaşlık; bireyin sahip olduğu bir takım özel hak ve sorumluluklar ile yasal statüyü tanımlanıp, tanımladığı bu yasal statü ile toplumda varlığını sürdürmesidir (Üstel,1999). Marshall (2000) vatandaşlık kavramının tarihsel açıdan medeni haklar, siyasal haklar ve sosyal haklar olmak üzere üç farklı eksenden oluştuğunu belirtmektedir. Bireysel özgürlük, konuşma özgürlüğü, düşünce ve inanç özgürlüğü, mülk edinme ve sözleşme yapma özgürlüğü ve adalet hakkı gibi özgürlükleri medeni haklar içinde değerlendirmiştir. Siyasal değerlendirmeler sürecinde seçmen olma ve seçilme özgürlükleri ise siyasal haklar içinde değerlendirilmiştir. Son olarak sosyal haklar ekseni ise, yaşanan toplum içinde refah ve güvenli bir hayat sürdürülmesini sağlayacak hakları ifade etmektedir. Eğitim hakkı ve sosyal hizmetler hakkı, sosyal haklar içinde değerlendirilebilir. Devletlerin bireylere sırasıyla sağladığı bu üç eksen bireyin vatandaş olma yolunun da inşa edilmesi olarak yorumlanabilir.

Osmanlı Devleti II. Meşrutiyet dönemi ile vatandaşlık kavramının temellerini atmıştır.1839 yılında ilan edilen Islahat Fermanı ile "Tebaa" dan vatandaşa dönüşüm süreci başlamıştır. Sürecin okullara yansması 1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesinin sağladığı ilköğretim çocuklarının toplumsallaşması ile başlayıp, 1908 sonrasında geleceğe yönelik vatandaş yetiştirme politikalarının belirlenmesi ile devam etmiştir (Üstel, 2016). 1913 tarihli ilkokulların ders müfredatına Musahabat-ı Ahlakiyye (Tarihiyye, Sıhiyye ve Medeniyye) adıyla giren vatandaşlık eğitimi dersi 1922'de Malumat-ı Medeniyye, 1924'te ise Musahabat-ı Ahlakiyye ve Malumat-ı Vatanıyye adını almıştır. Vatandaşlık eğitimi 1927'de Yurt Bilgisi, 1948'de Yurttaşlık Bilgisi, 1985'te Vatandaşlık Bilgileri ve 1997'de Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi adı altında verilmiştir. 2005 yılındaki yeni öğretim programlarında Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler, Türkçe, Matematik, Fen ve Teknoloji dersleri içinde bir ara disiplin olarak yer almıştır (Çelik, 2009: 27)

Kişinin doğum olgusuna bağlı olarak kazandığı Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığının (Aybay, 2004: 95) eğitim sürecine dönüştürülmüş hali vatandaşlık eğitimidir. Örgün eğitim kapsamında düşünüldüğünde tüm öğrencilerde, bir "insan ve vatandaş" olarak sahip oldukları haklarını bilme, kullanma, koruma ve geliştirme bilinci ile aynı haklara başkalarının da sahip olduğu gerçeğinden hareketle, diğer kişilerin haklarına saygı duyma sorumluluğunu geliştirmek amacı ile verilen eğitime vatandaşlık eğitimi denmektedir (Kepenekçi, 2008). Dolayısıyla vatandaşlık eğitiminin bireye kendini tanımak, kendisinde aidiyet bağı hissetmek, yaşadığı toplumda kendi öz saygınlığı ile var olmak, devlete ve hukuka hem anayasal hem de vicdani olarak bağlı olmak gibi fonksiyonlar sağladığı söylenebilir.

Kepenekçi'ye (2008) göre insan hakları ve vatandaşlık eğitiminin etkinliğini attıran beş temel nokta bulunmaktadır. Bu noktalar; okul iklimi, öğretmen davranışları, diğer derslerden yararlanma, İnsan Hakları ve Vatandaşlık Eğitimi dersi ve okul ve ailede verilen vatandaşlık eğitiminin tutarlılığıdır. Bu noktalardan biri olan öğretmen davranışı vatandaşlık eğitiminde öğretmen etkisini içermektedir. Yalnızca Vatandaşlık Eğitimi derslerine giren öğretmenlerin değil tüm öğretmenlerin oluşturacakları demokratik ve özgürlükçü sınıf ortamları vatandaşlık eğitimi ile hedeflenen davranışların ve tutumların kazandırılmasında önemli rol oynayacaktır. Okul ikliminin vatandaşlık eğitimi için uygun hale getirilmesi ve diğer dersler ile vatandaşlık eğitimi arasında uygun ilişkiler kurulması bu eğitimin etkinliğinin arttırılmasında dikkat edilmesi gereken noktalardır.

Vatandaşlık eğitiminin kapsamı ve nitelikleri pek çok ülkede vatandaşlığa yüklenen anlamla paralel olarak gelişmiştir. Bu eğitim günümüzde yalnızca bilgi temeline dayanmayıp aynı zamanda bireylerin toplum içinde ve dışında hak ve görevlerini bilerek davranışları üzerine de yoğunlaşmaktadır (Çelik, 2009). Türkiye'de vatandaşlık eğitimi ilkokuldan başlayarak eğitimin her

kademesinde verilmektedir. Vatandaşlık eğitimi doğrudan bir ders olarak ilkökul 4.sınıfta “İnsan Hakları Yurttaşlık ve Demokrasi” dersi ve lise düzeyinde “Demokrasi ve İnsan Hakları” dersi olarak okutulmaktadır. İlk ve ortaokul sosyal bilgiler dersi öğretim programında (2017) vatandaşlık eğitimi ile doğrudan ilgili olan “etkin vatandaşlık” öğrenme alanına yer verilmiştir. Vatandaşlık eğitimine dair pek çok beceri, değer ve kazanımlardan sosyal bilgiler programında söz edilmektedir. Sosyal hayata ilişkin birçok kazanım gibi vatandaşlık eğitimi ile ilgili kazanımların öğrencilere kazandırılmasında sosyal bilgiler öğretmenlerinin sorumluluğu vardır. Görev bilincine sahip bir sosyal bilgiler öğretmenin vereceği bu formal eğitimden öğrenci hayatı boyunca faydalanabilecektir. Özelde sosyal bilgiler dersi ve öğretmenleri bu eğitimin sorumlusu olarak algılandıkları için gerekli bilgi, beceri ve değerleri öğrencilere kazandırmada her öğretmenin sorumlulukları bulunmaktadır. Öğretmenler yalnızca programın uygulayıcısı olarak değil aynı zamanda davranış ve tutumlarıyla da öğrenciler üzerinde etkili olmaktadır (Çelik, 2009).

Vatandaşlık eğitimi kazanımların yanı sıra rol model olma yönünden de öğretmenlerin öğrencilerine karşı her zaman örnek olabilecekleri bir alandır. Bu anlamda düşünülünce her ne kadar sosyal bilgiler bünyesinde var olsa da aslında vatandaşlık eğitimi her branştan ve her öğretmenden beslenebilir. Bu sorumluluk sadece sosyal bilgiler öğretmenlerine değil aynı okul içinde öğrencinin her an karşılaşabileceği tüm öğretmenlere de aittir. Zümreler arası iş birliği ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin sağlayacağı demokratik ve özgürlükçü ortam vatandaşlık eğitimine katkı sunacaktır.

Alanyazında vatandaşlık eğitimine dair yapılmış pek çok çalışma mevcuttur. Vatandaşlık eğitiminin dinamik ve değişken yapısı düşünüldüğünde alanyazın sürekli gelişme göstermektedir. Sürekli değişim halinde olan bu alanda her geçen gün farklı noktalara dair çalışmalar yapılmakta, içerik ve uygulamalar geliştirilmektedir. Örneğin; Çelik'in (2009) *Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitiminin Bugünkü Durumu ve Geleceğine İlişkin Görüşleri* başlıklı çalışması ile Başaran'ın (2007) *İlköğretim Okullarında Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Programının Uygulanışına İlişkin Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşleri* adlı çalışmaları doğrudan sosyal bilgiler öğretmenleri ile yapılmıştır. Ersoy'un (2007) *Sosyal Bilgiler Dersinde Öğretmenlerin Etkili Vatandaşlık Eğitimi Uygulamalarına İlişkin Görüşleri* ve Göz'ün (2010) *İlköğretimde Demokrasi ve Vatandaşlık Eğitimi* başlıklı çalışmaları sınıf öğretmenleri ile yapılmış, bu çalışmalarda vatandaşlık eğitiminin boyutları, sorunları ve geleceğine ilişkin problemlere odaklanılmıştır. Demircioğlu'nun (2008) *Türkiye'de Tarih Öğretimi Aktif Vatandaşlık Eğitimi Desteklemekte midir? Türk Tarih Öğretmenlerinin Görüşleri* adlı çalışması tarih öğretmenlerinin vatandaşlık eğitimine ilişkin bakış açılarını ortaya koymaktadır. Vatandaşlık eğitiminin kapsamı ve vaat ettiği geleceğe dönük yaşamsal donanımlar birey için çok önemlidir. Bu önem neticesinde bireyin okul hayatının en önemli aktörleri olan öğretmenlere fazladan sorumluluklar düşmektedir. Öğretmen bilgi verenden ziyade rehber olan kişi bağlamında düşünülürse bireyin hayatındaki yeri daha iyi anlaşılır. Öğrencilerin yeri geldiğinde statü olarak kendi ailesinin önüne öğretmenini koyduğu ve özellikle küçük yaşlarda öğretmenin sözüne ve davranışına ne kadar önem verdiği bilinen bir gerçektir. Bandura'nın sosyal öğrenme kuramına göre gözlenen kişi gözleyen kişiden daha yüksek bir statüye sahipse, bu modelin davranışları en üst düzeyde taklit edilir ve davranış kalıcı olarak zihne yerleştirilir (Kaya, 2011). Böylece öğrencilerin kendilerinden daha üst statüye sahip olan öğretmenlerinin “Yerlere çöp atmayın!” uyarısında bulunmalarından ziyade yere çöp atmamanın rol modeller olmaları kalıcı öğrenmede daha esastır.

Bu çalışmada vatandaşlık eğitiminde önemli bir role sahip olan öğretmenlerin bakış açlarına göre Türkiye'deki vatandaşlık eğitiminin değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmaktadır.

1. Farklı branş öğretmenlerinin vatandaşlık eğitimine ilişkin görüşleri nelerdir?
2. Farklı branş öğretmenlerinin kendilerinin almış oldukları vatandaşlık eğitimine ilişkin görüşleri nelerdir?
3. Farklı branş öğretmenlerinin vatandaşlık eğitiminde kendilerini sorumlu hissettikleri hususlar nelerdir?

4. Farklı branş öğretmenlerine göre vatandaşlık eğitimine katkı sağlayabilecek okul dışı kurumlar nelerdir?
5. Farklı branş öğretmenlerinin vatandaşlık eğitiminin sorunlarına dair görüşleri ve bu sorunlara çözüm önerileri nelerdir?

2. YÖNTEM

2.1 Araştırmanın Deseni

Araştırmada, amacına uygun olarak konunun en ayrıntılı yönlerinin tespit edilebilmesi için nitel yöntem kullanılmıştır. Çalışma nitel araştırma ilerleme basamaklarına göre yürütülmüştür. Farklı branş öğretmenlerinin mevcut vatandaşlık eğitimine dair görüşleri ile vatandaşlık eğitiminin değerlendirilmesi amacıyla yürütülen bu çalışmada olgu bilim (fenomenoloji) deseni kullanılmıştır. Dışarıdan bakıldığı zaman bize bir anlam ifade etmeyen davranışlar, hareketler ve olaylar, birey olgu ve olaylar bağlamında değerlendirildiğinde anlamlı hale gelir. Fenomenolojiye göre birey, olgu ve olayları çeşitli durumlar sonucu ortaya çıkan deneyimleri ve yaşantıları ile anlamlı hale getirir (Cüceloğlu, 1995). Bu çalışmada fenomenoloji deseni ile vatandaşlık eğitimine dair olguların ve durumların ortaya çıkarılması amaçlanmıştır.

2.2 Katılımcılar

Sakarya ilinde bir özel okulda ortaokul ve lise düzeyinde derslere giren 10 branş öğretmeni araştırmanın çalışma grubunu oluşturmaktadır. Amaçlı örnekleme yöntemlerinden maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemi kullanılarak belirlenen katılımcıların branş dağılımı 2 Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, 2 Psikolojik Danışma ve Rehberlik, 2 Sosyal Bilgiler, 1 İngilizce, 1 Tarih, 1 Türkçe, 1 de Türk Dili ve Edebiyatı; cinsiyet dağılımı ise 6 kadın 4 erkektir. Katılımcıların sosyal alanlara dair branşlardan seçilmesi ile de diğer bir amaçlı örnekleme yöntemi olan ölçüt örnekleme kullanılmıştır. Katılımcıların hizmet süreleri 3 ile 20 yıl arasında değişmektedir.

Katılımcıların belirlenmesinde özellikle sosyal bilimlere ait bir branş öğretmeni olma şartı aranmıştır. Bu şart vatandaşlık eğitiminin tarih, hukuk ve siyaset bilimi gibi sosyal bilimlerin içeriğinden oluşmasından dolayı belirlenmiştir. Katılımcılar gönüllülük esasına dayalı olarak seçilmiştir. Görüşmeler katılımcıların kendi belirledikleri zaman dilimlerinde gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerden sağlanan verilerin ne amaçlarla ve nerelerde kullanılacağı katılımcılara izah edilmiş ve imzalı izinleri alınmış ve gerektiği takdirde çalışmaların onlarla paylaşılacağı vurgulanmıştır. Öğretmenlerin isimleri etik gereğince çalışma boyunca kullanılmamış ve kod isimlerle çalışmada geçirilmiştir. K₁'den K₁₀'a kadar katılımcı isimleri kodlanmıştır. Katılımcılara ait bilgiler Tablo 1'deki gibidir.

Tablo 1. Katılımcılara ait bilgiler

Rumuz	Cinsiyet	Branş	Hizmet Yılı
K ₁	Kadın	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	1-5 Yıl
K ₂	Kadın	Rehberlik ve Psikolojik Danışma	16-20 Yıl
K ₃	Erkek	Tarih	16-20 Yıl
K ₄	Erkek	Türk Dili ve Edebiyatı	6-10 Yıl
K ₅	Erkek	Türkçe	6-10 Yıl
K ₆	Erkek	İngilizce	1-5 Yıl
K ₇	Kadın	Rehberlik ve Psikolojik Danışma	6-10 Yıl
K ₈	Kadın	Sosyal Bilgiler	6-10 Yıl
K ₉	Kadın	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	1-5 Yıl
K ₁₀	Kadın	Sosyal Bilgiler	1-5 Yıl

2.3 Veri Toplama Aracı

Çalışmada nitel yönteme uygun olarak araştırmacılar tarafından geliştirilen ve açık uçlu sorulardan oluşan "Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu" kullanılmıştır. Görüşme forumunun içerdiği sorular araştırmacının amacına hizmet edecek şekilde ve özelden genele doğru bir anlam dizgisi içinde düzenlenmiştir. Görüşme soruları ilgili literatür göz önüne alınarak hazırlanmıştır. Araştırmanın ölçütü uyarınca belirlenen katılımcılar ile kendilerinin belirledikleri tarih ve saatlerde görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşme sırasında ortam sağlıklı hale getirilmiş ve görüşmelerin bölünmesi riski en aza indirilmiştir. Görüşmeler devam ederken katılımcıların görüşlerini örneklerle ve/veya olaylarla ilişkilendirerek anlatabilecekleri kendilerine bildirilmiştir.

Yüz yüze yapılan görüşmeler ses kaydı altına alınmıştır. 2017 Ocak ayında gerçekleştirilen toplamda 250 dakikayı bulan ses kayıtları Microsoft Word programı ile yazıya geçirilmiştir.

2.4 Verilerin Analizi

Araştırma sürecinde 10 katılımcı öğretmenle 250 dakikalık yüz yüze gerçekleştirilen görüşmeler ses kaydı olarak alınmıştır. Daha sonra ses kayıtları metin haline dönüştürülmüştür. Her katılımcı öğretmen kodlanmıştır. Araştırmacılar tarafından tüm görüşme metinleri betimsel analizine tabi tutulmuştur. Gerek öğretmenlerin ifadelerindeki kavramlar gerekse öğretmenlerin verdikleri örneklere ilişkin söylemek istedikleri ancak örneklerle ifade edebildikleri durumlar analiz edilmiştir. Tüm bu kavramlar, örnekler ve katılımcıların kendilerine has söylemleriyle ilgili durumlar kodlanmış ve ilgili tema olarak tablolaştırılmıştır.

2.5 Araştırmanın Geçerlik ve Güvenirliği

Nitel araştırmalarda geçerlik, ölçme aracının araştırma sorularını ölçmede amaca ne kadar hizmet ettiği ile ilgilidir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Diğer yandan araştırmanın bulgularının da gerçek dünya ile olan gerçeklik bağı iç geçerlik sağlanmada bir kriterdir (Merriam, 2013). Çalışmanın inandırıcılığının (iç geçerlik) sağlanabilmesi için görüşmelerden elde edilen verilerin analizinde ve kodlanmasında uzman görüşüne başvurulmuştur. Ayrıca bir katılımcı ile pilot uygulama yapılmış bunun neticesinde görüşme sorularının verimliliği gözden geçirilmiştir. Görüşmeler esnasında katılımcılardan ifadelerini örnekler ile açıklamaları istenmiş ayrıca sonda ve ansal sorulara başvurulmuştur. Araştırmanın aktarılabirliğinin (dış geçerlik) sağlanabilmesi için de amaçlı örneklem yöntemlerinden ölçüt örneklem seçilmiştir. Bu amaçla vatandaşlık eğitiminin sosyal bir alan olması sebebiyle, katılımcıların sosyal bilimlere dair alanlardan olması tercih edilmiştir.

Güvenirlik; herhangi bir veri toplama teknik ya da aracının, aynı özelliği her uygulandığında aynı sonucu verebilmesidir (Kıncal, 2014). Nitel çalışmalarda ise elde edilen kod ve verilerin farklı kişilerce aynı şekilde anlamlandırılmasıyla ilgilidir. Bu çalışmada tutarlılık (iç güvenilirlik) veri analizlerinin ve kodlamalarının iki ayrı kişi tarafından yapılmasıyla sağlanmıştır. Diğer yandan teyit edilebilirlik ise (dış güvenilirlik ise) aynı uzmanın belirli bir vakit arayla verileri tekrar analiz etmesiyle sağlanmıştır.

3. BULGULAR VE YORUMLAR

Araştırmada katılımcı öğretmenlerden elde edilen veriler neticesinde beş tema oluşturulmuştur. Bu temalar şu şekildedir: 1) Mevcut vatandaşlık eğitimi 2) Öğretmenlerin aldıkları vatandaşlık eğitimi 3) Öğretmenlerin vatandaşlık eğitiminde kendilerini sorumlu hissettikleri hususlar 4) Vatandaşlık eğitimine katkı sağlayan okul dışı kurumlar 5) Vatandaşlık eğitiminin sorunları ve bu sorunlara dair çözüm önerileri.

Tablo 2. Farklı branş öğretmenlerinin mevcut vatandaşlık eğitimine ilişkin görüşleri

Kodlar	Katılımcılar	f
İçerik yönü yetersiz	K1, K3, K4, K6, K8	5
Uygulama yönü yetersiz	K1, K4, K6	3
İdeolojik	K3, K5, K10	3
Uygulayıcılara göre değişmekte	K9, K2	2
Yüzeysel	K2	1
Küçük sınıflarda verilen eğitim daha iyi	K7	1
Toplam		15

Tablo 2'de görüldüğü üzere katılımcılar ülkemizdeki mevcut vatandaşlık eğitiminin durumu hakkında 6 farklı söylem geliştirmişlerdir. Mevcut vatandaşlık eğitiminin içerik yönünü eksik bulan katılımcılar K1, K4, K6, K3, K8 genel olarak bu eksikliği diğer tüm problemlerden daha fazla ifade etmişlerdir. Katılımcılardan İngilizce öğretmeni olan K6 bu durumu "...yani sadece okulda ders" cümlesiyle dile getirmiştir. Aynı katılımcı kendisine göre bir diğer problemin vatandaşlık eğitiminin uygulama boyutunun yetersizliği olarak tanımlamıştır ve bu durumu şöyle ifade etmiştir; "...bir de öğrencilerimize bu belki onlar tarafından anlaşılmasa da iyi insan olmanın daha doğrusu karşı ilişki içinde bulunduğu insana zarar vermeyecek insan profilini biz elimizden geldiği kadar oluşturmaya çalışıyoruz. O açıdan yeterli mi bu eğitim diye sorarsanız, kesinlikle değil". Vatandaşlık eğitimi yetersiz bulan diğer 3 katılımcı bu yetersizliği farklı boyutlarla ifade etmişlerdir. Bu boyutlar dersin amaca hizmet seviyesi, dersin istenilen kazanımları veremeyecek kadar hafif olması ve ders saatinin azlığı olarak söylenebilir. Kalıplaşmış ifadelerin çokluğundan bahseden bir diğer öğretmen dersin eskiden beri aynı ifadeler etrafında dönüp, geliştirilmemiş olduğunu dile getirmiştir. İdeolojilerinve siyasi yapının altında vatandaşlık eğitiminin sorunlar yaşadığını belirten katılımcıların sayısı 3'tür. Bu katılımcıların mevcut siyasi atmosferin ve sahip olunan ideolojik yaklaşımların vatandaşlık eğitimi dersini fazlasıyla etkilediklerini ve böylece bunun bir sorun haline geldiğini vurgulamışlardır. Türkçe öğretmeni olan K5 bu durumu şu cümlesiyle ifade etmiştir; "...ya peki bunlar anlatılırken ucundan köşesinden biraz birşeylerden bahsedilsin ama siyasetten bahsetmeyelim. Herşeyi siyaset gibi düşünüyor bütün öğretmenler ve korkuyorlar aslında başlarına birşey gelmesi". Ülke gerçeklerinden kopuk bir vatandaşlık eğitimi vurgusu yapan Sosyal Bilgiler öğretmeni olan K10 bu eğitimin fazlasıyla ütopyik olduğunu vurgulamıştır. Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık öğretmeni olan K2 ise mevcut vatandaşlık eğitimi yüzeysel bulunduğunu şu sözlerle ifade etmiştir: "...çok yüzeysel veriliyor. Tamamen yüzeysel, alana inmeden bireysel çabalardan geçiyor bu". Mevcut vatandaşlık eğitimi uygulayıcılara göre değişken bulunduğunu belirten Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmeni olan K9: "...yani öğretmenin zihninde nasıl bir vatandaşlık eğitimi varsa onu veriyor öğrenciye" cümlesiyle bu durumu ortaya koymaktadır. Katılımcılardan diğer Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık öğretmeni K7 ise mevcut vatandaşlık eğitiminin küçük sınıflarda daha iyi olduğunu belirtmiştir.

Tablo 3. Farklı branş öğretmenlerinin kendilerinin almış oldukları vatandaşlık eğitimine ilişkin görüşleri

Kodlar	Katılımcılar	f
Ezberci ve faydasızdı	K1, K2, K4, K6	4
Boş ve dayatmacıydı	K7	1
Aile desteği ile etkiliydi	K3	1
Öğretmenlerin desteği ile etkiliydi	K5	1
Tutarsızdı	K9	1
Daha yoğundu	K10	1
Dönemsel farklılıklar vardı	K8	1
Toplam		10

Tablo 3 incelendiğinde farklı branş öğretmenlerinin kendilerinin öğrencilik hayatlarında almış oldukları vatandaşlık eğitimine dair görüşleri 7 farklı kod ile belirtildiği görülmektedir. Bu söylemlerden çoğunluğu bu eğitimin hayatlarında herhangi bir iz bırakmadığı yönündedir. Almış

oldukları eğitimi “ezberci ve faydasız” bulan K1 bu durumu genel olarak şu sözlerle ifade etmiştir; “..diğer türlü vatandaş olarak bir hayat bilgisi dersi ya da bir sosyal bilgiler dersi bana hiç bir şey vermedi. Çünkü o kitaplarda yazan her şey ezber”. Bu ifade katılımcının aldığı vatandaşlık eğitiminde daha çok vatandaşlık bilgisinin ağırlıkta olmasıyla açıklanabilir. Vatandaşlık eğitimini daha kalıcı ve kullanışlı hale getiren değerler, beceriler ve uygulamalar 2000’li yıllardan itibaren programa dâhil olmuştur. “Boş ve dayatmacı” olarak aldığı eğitimi nitelendiren K7 ise “o dönem dayatmacı bir zihniyet olduğu için, dayatmacı bir zihniyetle verilen vatandaşlık eğitimi aldık” cümlesiyle ifade etmiştir. Tarih öğretmeni olan K3: “..şimdi biz şanslı bir nesil yani hem şanslı hem şanssız nesildik. Şanslı idik çünkü bizim babalarımız belli bir eğitim düzeyinde yani gerçekten iyi bir eğitim almış düzeydeydi. Ama şanssızlığımızda darbelerin çok olduğu bir döneme denk geldik ve önümüze ket vuruldu. Bu zor dönemler kendimizi geliştirmemize de neden oldu. Böylece okuyarak yaşayarak bu eğitimi almış olduk” diyerek aldığı vatandaşlık eğitiminin ailesinin desteği ve tamamlayıcı tutumu sayesinde kendisi için anlamlı hale geldiğini belirtmiştir. K5 ise “... sistem değil öğretmenlerin etkisini gördüm ben. Üniversitedeki hocamın cümlesi mesela. Hergün askerinin önünden geçiyorsunuz dikkat ettiniz mi duvarında ne yazıyor diye bize sordu. Herkes birbirine baktı. Dedi ki: vatanını en çok seven işini en iyi yapandır. Şimdi aslında hocamın bu cümlesi tam bir vatandaşlık eğitimi bence” diyerek nitelikli öğretmenlerinin tutumlarıyla vatandaşlık eğitimini hayatında anlamlı hale getirdiğini ifade etmiştir. Almış olduğu vatandaşlık eğitimini, bu eğitimin doğasında olması gereken özgürlükçü ve eşitlikçi anlayıştan tamamen uzak şekilde yaşadığını söyleyen K9: “benim için daha çok güvenimi sarsan bir yapıdaydı. Çünkü bana söylenenle benim karşılaştığım ya da benim hissettiğim hep farklı oldu. Hani bizim yaşadığımız dönemin yönetimi tesettürlü olduğum için ya da Kur’an eğitimi almak istediğimde bana karşı çıkılmasığıbi. Eğitim sisteminde bu zincirler vardı çünkü.” ifadesiyle bu durumun kendisi için tutarsız bir yapı oluşturduğunu belirtmiştir. K10 eskiden verilen vatandaşlık eğitiminin günümüz eğitim anlayışından çok daha katı olduğunu ifade etmiştir. Sadece K8 kendisine verilen vatandaşlık eğitiminin o döneme göre daha kolay uygulanabilir ve yaşanılabilir olduğunu şu sözlerle belirtmektedir: “...şimdi mesela herkesin yaşayabileceği örnekler verirdi öğretmenim, ilkokul öğretmenim. Yani işte bir hayvana acılamak, bir kuşa yem vermek, yolda yaşlı gördüğünde elini tutmak gibi. Ama günümüzde şimdi benim 6 yaşında ilkokul 1’e giden bir çocuğum var. 6 yaşında olmasına rağmen ben bile bir yaşlının elini tutup karşıya geçirmesini öneremiyorum. Çünkü o insanın niyetini bilmiyorum. Yani insanlar artık canlarından bile emin değilken doğal olarak birbirleriyle yardımlaşmaları ve dayanışmaları çok da mümkün değil.”

Tablo 4. Farklı branş öğretmenlerinin vatandaşlık eğitiminde kendilerini sorumlu hissettikleri hususlar

Kodlar	Katılımcılar	f
Kültürel değerler konusunda	K2,K3,K4,K7,K8,K10	6
Ahlaki değerler konusunda	K1,K4,K7,K8,K9	5
Özgür zihinler oluşturmada	K3	1
Düşünsel derinlik oluşturmada	K5	1
Motivasyon sağlamada	K5	1
Ders-hayat bağı kurmada	K6	1
Sosyal konularda	K6	1
Öğrencilere değerli olduklarını hissettirmede	K7	1
Demokratik ortamlar oluşturmada	K10	1
Toplam		18

Tablo 4’te branş öğretmenlerinin vatandaşlık eğitiminde kendilerini sorumlu hissettikleri ya da işlevsel buldukları hususlar görülmektedir. Katılımcıların çoğunluğu kültürel ve ahlaki değerlere ilişkin konularda birtakım sorumluluklar hissetmektedirler. Bu temaya ilişkin katılımcılar genel olarak kendilerini sorumlu buldukları birden fazla nokta ifade etmişlerdir. Kültürel değerlere ilişkin söylemde bulunan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmeni K3 bu durumu şöyle açıklamaktadır; “..tarihimize, kültürümüze ve geçmişimize büyük önem vermemiz gerekir aksi halde ileri gidemeyiz”.

Ahlaki değerler konusunda K1:“..yalan söylememek, söz verdiğem sözümde durmak ve onlara bağırılmaya çok dikkat ediyorum” şeklinde bir söylem geliştirmiştir. Türkçe öğretmeni olan K5 düşünsel derinlik oluşturma görevini şu cümlesiyle ifade etmiştir:“..sadece belli bir düşünceye hapsolsunlar istemiyorum ben yani. Sonuçta bir kitap, bir kitabın yazarını çok beğenecekler hep oradan devam edecekler ama ben mesela bugün şu an elimde Sabahattin Ali'nin kitabı var ama ondan öncesinde Necip Fazıl'ın Reis Bey kitabı vardı, ondan öncesinde ise Hüseyin Nihal Atsız'ın kitabı vardı. Sürekli aslında elimdeki bu yazar portrelerini özellikle vermemin sebebi hepsi farklı kutupların yazarları olmasıdır aslında”. Özgür zihinler oluşturmak, motivasyon, ders-hayat bağı kurmak, sosyal konularda, öğrencilere değerli olduklarını hissettirmek ve demokratik ortamlar oluşturmak kodları birer katılımcı tarafından ifade edilmiştir.

Tablo 5. Farklı branş öğretmenlerine göre vatandaşlık eğitimine katkı sağlayabilecek okuldışı kurumlar

Kodlar	Katılımcılar	f
Resmi kurumlar	K2,K4,K5,K7,K8	5
Aile	K5,K10	2
Vakıflar	K5,K7	2
Çevre	K9,K10	2
Mesleki örgütler	K3,K1	2
Sanatsal platformlar	K6	1
Dernekler	K7	1
Toplam		15

Tablo 5 farklı branş öğretmenlerinin vatandaşlık eğitimine katkı sağlayabilecek okul dışı kurumlara ilişkin görüşlerini içermektedir. Katılımcıların dördü devletin bütün kurumlarının bu eğitimin verilmesinde yardımcı unsur olabileceğini ifade etmişlerdir. K8 bu durumu “Şimdi bence şöyle bir şey yapılabilir. Konular ilerledikçe işte tüketici hakları. Kaymakamlıkta mesela tüketici hakları, il hakem heyeti var. Orası ziyaret edilebilir. İşte orada ne gibi davalar sürdürülüyor ne gibi dilekçeler yazılıyor. İşte garanti belgesinin önemi nedir gibi daha yaşama uygun problemlerin yaşandığı yerlere ziyaretler yapılabilir. Küçük küçük aslında uygun olsa işte belirli zaman dilimleri olsa oralara götürülüp dinleyici olarak katılabilirler” cümleleriyle ifade etmiştir. Aile kurumunun önemini vurgulayan K5 şöyle söylemiştir: “..aileyi bunun içine giremediği zaman bizim tek ayağımız topal kalmış oluyor”. Çevre, vakıflar, dernekler, esnaf odaları, mesleki örgütler, sanatsal platformlar ve konuyla ilişkili tüm sosyal kurumların işe dahil edilmesi katılımcılardan Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik, Türk Dili ve Edebiyatı, Türkçe ve Sosyal Bilgiler öğretmenleri tarafından belirtilmiştir

Tablo 6. Farklı branş öğretmenlerinin vatandaşlık eğitiminin sorunlarına ilişkin görüşleri

Kodlar	Katılımcılar	f
Günlük siyasetin etkisi	K1,K5	2
Uygulama yönünün eksikliği	K2,K6	2
Özgür düşüncenin yokluğu	K1	1
Kendimize özgü bir vatandaşlık eğitimi anlayışının olmayışı	K3	1
Eğitim sisteminin sık değişmesi	K3	1
Zümreler arası işbirliği eksikliği	K3	1
Kaliteli eğitimcilerin eksikliği	K4	1
Sosyal platformların işe yeterince koşulmaması	K5	1
Aile-kurum işbirliği eksikliği	K8	1
Eğitimcilerin sahip olduğu ideolojilerin derslere yansımaları	K9	1
Devlet-özel kurum sistemlerinin önceliklerinin farklılaşması	K10	1
Sorun yok	K7	1
Toplam		14

Tablo 6'da farklı branş öğretmenlerinin vatandaşlık eğitiminde gördükleri sorunlar bulunmaktadır. Bu sorunlara dair katılımcılar 12 farklı söylemde bulunmuşlardır. Farklı branş öğretmenlerine vatandaşlık eğitimindeki sorunların neler olduğunun sorulduğu bu temada katılımcıların bazıları birden fazla sorun dile getirmişlerdir. "Günlük siyasetin etkisi" sorununu dile getiren K5 "*bir kere günlük siyasetin etkisinde kalmamak gerekiyor. Bu şekilde öğretmen aslında demokrasi eğitimini ya da vatandaşlık eğitimini verirken çok daha rahat hareket edebilir*" cümleleriyle durumu ifade etmektedir. Vatandaşlık eğitiminin uygulama yönünün eksikliğini sorun olarak dile getiren K6 bu durumu şöyle belirtmektedir: "*... öğrencileri için içine katarak aktif bir şekilde bulundurarak bu süreçte daha faydalı eğitim almaları sağlanabilir. Çünkü anlatırsan öğrenir belki ama uygulatırsan hiçbir zaman unutmaz*". Özgür düşünceye dair sorunu dile getiren K1: "*ben hep diyorum ya özgür düşünce, aklın verdiği düşünce yok bizde. Bizim ülkemizde yok. Kimse kendi aklıyla düşünerek kendi yolunu çizemiyor. Bak çocuklara, bak meslek seçiminde ailelere*" şeklinde açıklamada bulunmaktadır. Kendimize özgü bir vatandaşlık eğitimi anlayışımızın olmayışı, eğitim sistemlerinin sık değişmesi ve zümreler arası işbirliğinin eksikliği K3 için vatandaşlık eğitime dair sorunlardır. Kaliteli eğitimcilerin eksikliği, sosyal platformların işe yeterince koşulmaması, aile-kurum işbirliği eksikliği, eğitimcilerin sahip olduğu ideolojilerin derslere yansımaları, devlet-özel kurum sistemlerinin önceliklerinin farklılaşması birer katılımcı tarafından belirtilen vatandaşlık eğitimi sorunlarıdır. Yalnız K7 vatandaşlık eğitimine dair hiçbir sorun görmediğini ifade etmiştir. K7 ortaokul düzeyinde verilen Vatandaşlık Eğitimine ilişkin fazla bir bilgisinin olmadığını da belirtirken, "*eğer ciddi bir sıkıntı olsaydı haberim olurdu*" diyerek devam etmiştir.

Tablo 7. Farklı branş öğretmenlerinin vatandaşlık eğitiminin sorunlarına ilişkin çözüm önerileri

Kodlar	Katılımcılar	f
Günlük siyasetin etkisinde kalmamak	K1,K5	2
Eğitimi etkinliklerle zenginleştirmek	K2,K6	2
Köklü bir değişim yapmak	K3,K9	2
Kendimize özgü bir eğitim sistemini oluşturmak	K3,K8	2
Kaliteli eğitimci yetiştirmek	K4	1
Aile-okul işbirliğini sağlamak	K8	1
Öğrenciler arasında yaşamsal eşitlik sağlamak	K10	1
Toplam		11

Tablo 7'de farklı branş öğretmenlerinin vatandaşlık eğitiminde gördükleri sorunlara dair çözüm önerileri bulunmaktadır. Bu çözüm önerilerine ilişkin katılımcılardan elde edilen veriler ile 7 kod oluşturulmuştur. Farklı branş öğretmenlerine vatandaşlık eğitimindeki sorunlarına dair çözüm önerilerinin sorulduğu bu temada katılımcılar bazen birden fazla çözüm önerisi dile getirmiştir. Vatandaşlık eğitimindeki sorunların çözümü için "Günlük siyasetin etkisinde kalmamak" önerisini dile getiren K5 "*Bu şekilde öğretmen aslında demokrasi eğitimini ya da vatandaşlık eğitimini verirken çok daha rahat hareket edebilir*" açıklamasında bulunmuştur. Vatandaşlık eğitiminin uygulama yönünün zenginleştirilmesi ve öğrencinin daha fazla aktif olduğu ortamların oluşturulması gerektiğini belirten K6: "*... öğrencileri için içine katarak aktif bir şekilde bulundurarak bu süreçte daha faydalı eğitim almaları sağlanabilir. Çünkü anlatırsan öğrenir belki ama uygulatırsan hiçbir zaman unutmaz*". Tarih öğretmeni olan K3: "*Köklü bir değişim, tamamen köklü bir değişimden yanayım ve öyle bir eğitim sistemi gelmeli ki daha bunun üzerinde oynanmamalı. Her önüne gelen her milli eğitim bakanı olan ben bunu getirdim diyememeli.*" cümleleriyle hem köklü bir değişimin gerekliliğini hem de oluşturulacak yeni sistemin kolay kolay değiştirilmemesi gerektiğini ifade etmektedir. Eğitimcinin eğitimini vurgulayan Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni olan K4: "*..bence istediğimiz vatandaşlık eğitimini, istediğimiz değerler eğitimini, istediğimiz insani eğitimi neyse bunun adı; bunları verebilecek bir eğitimci profili yetiştirmeliyiz öncelikle*" cümlesiyle sistemde güvenilir olması gereken en önemli parçanın eğitimci olduğunu vurgulamaktadır. Aile-okul iş birliğinin sağlanması ve öğrencilerde yaşam standartları açısından eşitlik sağlanması gibi söylemler ise Sosyal Bilgiler öğretmeni olan K8 ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmeni olan K10 tarafından dile getirilmiştir.

4. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Araştırmada farklı branş öğretmenlerinin vatandaşlık eğitimine dair görüşlerine başvurulmuş ve amaca uygun olarak 5 araştırma sorusuna cevap aranmıştır. Araştırmanın bulgularına dayanarak; Araştırmanın ilk teması olan branş öğretmenlerinin mevcut vatandaşlık eğitimine ilişkin görüşleri genel olarak olumsuz bir durumu sergilemektedir. Katılımcılar vatandaşlık eğitiminin uygulama ve içerik yönünden yetersiz, uygulayıcılara göre değişen, ideolojik ve yüzeysel olduğu gibi farklı noktalarla eksik yönlerini ifade etmişlerdir. Belirtilen eksik yönlerin genel olarak vatandaşlık eğitiminin içeriği ve uygulanışı ile ilgili olmasından dolayı sorunun kaynağı olarak program içerikleri ve uygulayıcıların tercih ettikleri yöntem ve stratejiler gösterilebilir. Bu temaya ilişkin bulgular Memişoğlu'nun (2014) çalışması ile paralellik göstermektedir. Memişoğlu (2014) çalışmasında öğretmenlerin yoğun olarak kitap etkinliklerini kullandıklarını, yöntem olarak ise anlatım ve soru-cevap yöntemini benimsediklerini belirtmektedir.

Araştırmanın ikinci teması olan farklı branş öğretmenlerinin almış oldukları vatandaşlık eğitime dair görüşleri dönemsel farklılıklara işaret etmektedir. Katılımcıların bu tema ile ilgili görüşleri mevcut vatandaşlık eğitimine ilişkin görüşleri ile paralellik göstermektedir. Mevcut vatandaşlık eğitiminde gördükleri eksik yönler gibi kendilerinin almış oldukları vatandaşlık eğitimin de aynı yönlerden eksikliklerini vurgulamışlardır. Özellikle uygulama ve içerik eksikliği iki temada da öne çıkmaktadır. İkinci temaya ilişkin en önemli sonuç vatandaşlık eğitiminin bireylerde oldukça kalıcı bir etki bırakmasıdır. Katılımcıların öğretmen gözüyle değerlendirdikleri vatandaşlık eğitimi, kendilerinde şu an kötü ve/veya iyi ya da eksik ve/veya tam gördükleri noktaları göstermektedir. Yıllar sonra yapılacak böyle bir çalışmada benzer verilerden farklı olarak pozitif yönde verilerin elde edilmesi günümüz vatandaşlık eğitiminin daha sağlam temeller üzerine inşa edilmesi ve görülen olumsuz noktaların düzenlenmesi ile sağlanabilir.

Araştırmanın üçüncü teması olan farklı branş öğretmenlerinin vatandaşlık eğitiminde kendilerini sorumlu hissettikleri veya işlevsel gördükleri noktalara dair görüşlerinden hareketle branşları ile ilgili noktalarda özellikle kendilerini daha sorumlu ya da işlevsel hissettikleri söylenebilir. Katılımcılar kültürel ve ahlaki değerler etrafında görüş bildirmişlerdir. Ayrıca katılımcıların örnek rol modeller olma konusunda kendilerini sorumlu hissettikleri söylenebilir. Memişoğlu (2014) ve Çelik (2009)'in çalışmalarında da öğretmenlerin kazandırmayı amaçladıkları vatandaşlık özellikleri ile branş öğretmenlerinin kendilerini sorumlu gördükleri noktalar arasında ortak yönlerden söz edilebilir.

Araştırmanın dördüncü teması olan farklı branş öğretmenlerinin vatandaşlık eğitimine yardımcı olabilecek okul dışı kurumlara ilişkin görüşleri vatandaşlık eğitiminin farklı boyutlarına işaret etmektedir. Katılımcıların belirttikleri oluşumların başında aile ve sosyal çevre gelmektedir. Buna bağlı olarak aile ve yakın çevreyle başlayan vatandaşlık eğitimi devletin tüm kurumlarının işe koşulması ile daha verimli hale getirilebilir. Öğrencinin sosyal hayatı tanınması ve toplumsal hayat içinde işleyişin nasıl olduğunu öğrenmesi öğretmenlerin belirttikleri kurumların işe koşulmasıyla sağlanabilir.

Araştırmanın son teması olan vatandaşlık eğitiminin sorunlarına dair katılımcılar vatandaşlık eğitiminin farklı boyutlarına ilişkin sorunları dile getirmişlerdir. Okul ve daha çok formal eğitim boyutuyla ilgili sorunların yanında siyasi gündeme ilişkin sorunlar da katılımcılar tarafından dile getirilmiştir. Vatandaşlık eğitiminin sorunlarına ilişkin ortaya çıkan bulguları ilgili çalışmaların bulguları ile örtüşmektedir (Memişoğlu, 2014; Çelik, 2009). Temanın ikinci bölümü olan katılımcıların dile getirdikleri vatandaşlık eğitiminin sorunlarına dair çözüm önerileri genel olarak belirttikleri sorunların çözümüne ilişkin olmuştur. Örneğin kendimize özgü bir vatandaşlık eğitimi anlayışımızın olmaması sorununun, kendimize özgü bir vatandaşlık anlayışı ile hazırlanmış bir programla çözülebileceği gibi. Diğer çözüm önerileri vatandaşlık eğitimi uygulama yönüne ilişkin olarak etkinliklerin artırılması, zümrelerarası işbirliğinin sağlanması, kaliteli eğitimcilerin yetiştirilmesi ve bunun yanında siyasi gündemin etkisinin azaltılmasıdır.

Araştırmadan elde edilen sonuçlara dayanarak şu önerilerde bulunulabilir:

1. Vatandaşlık eğitimi ders programları içerik ve uygulama yönünden zenginleştirilmelidir.
2. Vatandaşlık eğitimine yardımcı olarak devletin tüm kurumlarından faydalanılmalı ve iş birliği içinde olunmalıdır.
3. Vatandaşlık eğitiminin geliştirilmesi ve daha verimli hale getirilmesi için eğitim fakültelerinde bu alana daha çok ağırlık verilip, daha kaliteli eğitimciler yetiştirilmelidir.
4. Vatandaşlık eğitiminde sadece sosyal bilgiler branşları değil tüm branşlar arasında iş birliği gözetilmelidir.
5. Vatandaşlık eğitiminin iyi insan ve bilinçli yurttaş yetiştirme özellikleri göz ardı edilmemeli, derslerde ve okul ikliminde öğrenciye buna uygun ortamlar hazırlanmalıdır.
6. Vatandaşlık eğitiminin tarihsel süreç içerisinde geçirdiği değişimlere ve bireylerde oluşturduğu yaşantılara dair daha fazla çalışma yapılarak var olan sorunların giderilmesi ve daha kaliteli bir vatandaşlık eğitim anlayışının ortaya çıkarılması sağlanmalıdır.

Kaynakça

- Aybay, R. (2004). *Vatandaşlık hukuku*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Başaran, T. (2007). *İlköğretim okullarında vatandaşlık ve insan hakları eğitimi programının uygulanaşına ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Cüceloğlu, D. (1995). *İnsan davranışı*. İstanbul: Sosyal Yayınlar.
- Çelik, H. (2009). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitiminin bugünkü durumu ve geleceğine ilişkin görüşleri*.Yayınlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Demircioğlu, İ. H. (2008). Türkiye'de öğretimi aktif vatandaşlık eğitimini desteklemekte midir? Türk tarih öğretmenlerinin görüşleri. *21. yüzyılda kimlik, vatandaşlık ve tarih eğitimi* içinde (54-60). İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- Ersoy, A. F. (2007). *Sosyal bilgiler dersinde öğretmenlerin etkili vatandaş eğitimi uygulamalarına ilişkin görüşleri*.Yayınlanmamış Doktora Tezi. Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Göz, N. L. (2010). *İlköğretimde demokrasi ve vatandaşlık eğitimi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kaya, A. (2011). *Eğitim psikolojisi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Kepenekçi, Y. (2008). *Eğitimciler için insan hakları ve vatandaşlık*. Ankara: Ekinoks Yayınları.
- Kıncal, R. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Marshall, T. H. ve Bottomore, T. (2000). *Yurttaşlık ve toplumsal sınıflar*. Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2017). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı; ilkokul ve ortaokul 4,5,6,7.sınıflar*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Memişoğlu, H. (2014). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerine göre vatandaşlık eğitimi. *Turkish Studies-International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9/5, 1565-1584.
- Merriam, S. B. (2013). *Nitel araştırma; desen ve uygulama için bir rehber*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Üstel, F. (2016). *Makbul vatandaşın peşinde*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Üstel, F. (1999). *Yurttaşlık ve demokrasi*.Ankara:Dost Kitabevi.
- Yıldırım, A. Ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Extended Summary

The purpose of this research is to evaluate the citizenship education in Turkey according to the viewpoints of the teachers who have an important role in citizenship education.

Qualitative research methodology is based on the content of the research in this research. The study method was arranged according to the pattern of phenomenology (phenomenology). Maximum diversity and criterion sampling methods are used for purposeful sampling methods. The maximum diversity method is used because different branch teachers are participating. On the other hand, criterion sampling was used because of the preference of the branch teachers belonging to the social areas in determining the participants.

This criterion was introduced because citizenship training is a social area and participants in these fields have more knowledge. The sample of the research consists of teachers working in a private school in Sakarya province. Participants were determined on a voluntary basis. Participants consist of 10 teachers from 6 branches in total including 2 Religious Culture and Ethics Information, 2 Social Studies, 2 Psychological Counseling and Guidance, 1 History, 1 Turkish, 1 English and 1 Turkish Language and Literature Teacher. In addition, the gender distribution in the participant group is 6 female and 4 male. The participants of Religious Culture and Moral Information, Social Studies and Psychological Counseling and Guidance are female and the remaining participants are male. In addition, the service years of participants vary between 1 and 20 years. A semi-structured interview form was applied to the participant composed of 10 teachers.

When the interview form was prepared, the questions were determined as appropriate for the purpose of the investigation. Expert opinion on the questions was taken and pilot implementation was carried out. The application was provided by face-to-face interviews with participants. Participants were asked to provide examples of their answers for the reliability and validity of the research. These 10 participants in secondary school and high school made a total of 250 minutes of interviews on January 27, 2017, on the days and times that they set themselves. Interview questions have not been shown in advance.

During the negotiations, a comfortable and calm environment was tried to be provided. A total of 250 minutes was recorded using the recorder and transferred to the Microsoft Word program. The data from interviews were subject to content analysis. The data was taken one week after analysis was re-examined for reliability of analysis.

After the recent results, all analyzes were presented to a specialist and expert opinions were also taken. The validity and reliability of the research with close to and the same outcome of all the examinations were ensured. The first part of the semi-structured interview form consists of five questions about personal information and the second part about citizenship education.

These questions were directed to participants in a specific order. First, participants from different branches were asked their views on citizenship education in the country.

Secondly, participants were asked to compare the citizenship education they taken in their school life with the current citizenship education. In the third research question, participants were asked to the points they feel responsible for citizenship education and they pay particular attention to. In the fourth question, participants were asked to think about institutions out of school that could help citizenship education. The last research question was twofold and firstly opinions of different branch teachers on the problems of citizenship education were taken. In the second dimension, they proposed the solution of the points that they regard as the problem of citizenship education.

Five codes were produced from the views of different branch teachers on citizenship education in the country. In general, it has been found that different branch teachers find that current citizenship education is inadequate in terms of content and practice. In addition, citizenship education is defined by the participants as superficial, changing according to the practitioners and ideologically. A single participant described well the citizenship education in primary classes. In the

second question, participants were asked to compare the citizenship education they received and the current citizenship education. Participants generally reported negative opinions such as mischievous, useless, empty, imposing, and inconsistent. In addition to this, auxiliary situations such as teacher and family support were expressed by the participants. Definitions such as periodic differences and density have also been made. In the third research question about their responsibility for citizenship education they gave answers related to their branches. Responses to cultural and ethical values are intense. Teachers have described their responsibilities in citizenship education as creating intellectual depth, linking lessons and life, creating free minds, helping social issues, creating democratic environments and making students feel that they are valuable. They have answered "official institutions" in the question about institutions that will contribute to citizenship education. They also talked about having family, associations, foundations, professional organizations, artistic platforms and students.

In the research question asked by different branch teachers about the problems they experienced in citizenship education, the participants developed 11 different discourses. Only 1 participant stated that there was no problem. These problems are; lack of cooperation between the groups, lack of qualified trainers, insufficient social platforms to work, lack of cooperation between family and institutions, lack of cooperation among the ideologues that educators have, reflection on classrooms is the differentiation of the priorities of state-private institutional systems. The proposal for a solution to the problems of citizenship education, the second dimension of the research question, is in parallel with the problems that participants mentioned. The solution proposed by different branch teachers is to reduce the political effect in the school environment, to enrich education with activities, to make a radical change, to create our own education system, to educate qualified educators, to provide family-school cooperation and to provide vital equality among the students. All participants have not a formal knowledge of what citizenship education is in general, but they are citizenship educators in their own lives, and in particular with a sense of responsibility given by being a teacher.